

ОСОБЛИВОСТІ ПОТРЕБИ В ДОСЯГНЕННІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ УСТАНОВОК ПІДЛІТКІВ У МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБОВІЙ СФЕРІ

Пузиревська О. П.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
oksana.puzirevskaya@gmail.com*

У сучасному суспільстві підлітковий вік є одним із найважливіших етапів розвитку особистості, що вимагає особливої уваги до формування мотиваційної сфери. Мотиваційні чинники впливають на здатність підлітків приймати рішення, будувати взаємовідносини з однолітками та дорослими, а також реалізовувати лідерські якості.

Проблема мотивації досліджується у психології досить широко (Г. Костюк, С. Максименко, М. Матюхіна, В. Семиченко, Х. Хекхаузен, Ю. Швалб, П. Якобсон та інші). Проте досі недостатньо досліджено, як підлітки з різною мотиваційною спрямованістю приймають на себе відповідальність у соціальній взаємодії. Це актуально для психологічної практики, оскільки розуміння мотиваційних особливостей дозволяє ефективніше сприяти розвитку здорової особистісної структури, що відповідає потребам і вимогам сучасного суспільства.

У зв'язку з цим метою статті є вивчення мотиваційної сфери підлітків, зокрема аспектів, що стосуються рівня розвитку потреби в досягненні та соціально-психологічних установок підлітків у мотиваційно-потребовій сфері.

Методика та організація дослідження. У сучасному освітньому процесі важливим аспектом є дослідження мотиваційної структури учнів, тому нами було проведене емпіричне дослідження на базі одного із загальноосвітніх навчальних закладів Полтавської області. Дослідження охопило 60 учнів віком 13-14 років, а його метою було вивчення мотиваційних чинників, що впливають на діяльність підлітків. Для оцінки структури мотиваційної сфери було застосовано методику Ю. Орлова (для визначення потреби в досягненнях) [1], а також опитувальник О. Потьомкіної (для оцінки соціально-психологічних установок у мотиваційно-потребовій сфері) [2].

Результати дослідження рівня розвитку потреби в досягненні (за методикою Ю. Орлова) у досліджуваних підлітків свідчать, що переважає середній рівень вираження потреби у досягненні (45%). Для цих опитаних характерним є отримання задоволення від вирішення цікавих завдань, вони не губляться в ситуації змагання, показують велику завзятість при зіткненні з перешкодами.

Високий рівень потреби в досягненні характерний для 33% опитаних підлітків. Такі досліджувані володіють високим рівнем самомотивації, шукають ситуації досягнення, упевнені в успішному результаті, шукають інформацію для судження про свої успіхи, готові прийняти на себе відповідальність, рішучі у невизначених ситуаціях, проявляють наполегливість у прагненні до мети.

Низький рівень потреби у досягненні властивий для 22% досліджуваних підлітків. У таких дітей слабо виражена внутрішня мотивація діяльності. При цьому вони більше спонукаються захисною мотивацією (мотивація уникнення невдачі – не отримати погану оцінку, не бути покараним і т.п.).

Така картина говорить про те, що більшість опитаних підлітків готові прийняти на себе відповідальність, впевнені в успішному результаті власної діяльності, не губляться в ситуації змагання і можуть продемонструвати завзятість при зіткненні з перешкодами. Проте при цьому певна кількість учнів все ж не прагне до поліпшення результатів своєї діяльності. Всі їхні думки і дії налаштовані на уникнення невдачі, вони невпевнені у своїх силах, не вірять у можливість досягти успіху, не відчують задоволення від діяльності, бояться відповідальності, помилок і покарання.

Результати діагностики соціально-психологічних установок підлітків у мотиваційно-потребовій сфері (за методикою О. Потьомкіної) свідчать, що серед досліджуваних значно переважає орієнтація на результат (67%). Таких опитаних можна вважати досить надійними, оскільки вони всупереч метушні, перешкодам та невдачам здатні досягати результату у власній діяльності. При цьому у 37% досліджуваних виявляється також і орієнтація на процес, тобто вони не так сильно замислюються над досягненням ідеального результату, схильні часто запізнюватися зі здачею роботи, а їхня процесуальна спрямованість перешкоджає результативності. Цими досліджуваними більше керує інтерес до справи, а для досягнення результату їм потрібно виконувати багато рутинної роботи, хоча негативне ставлення до неї їм складно подолати.

Також більшість досліджуваних виявляють орієнтацію на альтруїстичні цінності (57%). Як правило, такі опитані заслуговують всіляку повагу часто на шкоду собі. Альтруїзм є найціннішою громадською мотивацією, присутність якої є ознакою зрілої людини. Виражений егоїзм зустрічається у 43% опитаних, проте певний вияв «обґрунтованого егоїзму» не може вважатися шкідливою чи надмірною.

На свободу орієнтується 70% досліджених осіб. Для них головною цінністю є свобода, що може поєднуватись із орієнтацією на працю. Рідше це виражається у поєднанні «свобода» і «гроші». Для

досліджуваних, які орієнтуються на владу (30%), основна цінність полягає у впливі на інших людей, на суспільство у цілому.

Провідною цінністю для 80% досліджуваних є орієнтація на гроші, тобто яскраво виражене бажання поліпшення власного матеріального благополуччя. Респонденти з протилежною орієнтацією на працю (20%) весь час можуть використовувати для того, щоб зробити що-небудь, не шкодуючи вільного часу або вихідних днів. Праця дає їм більше задоволення і радості, ніж будь-які інші види занять.

З аналізу усіх соціально-психологічних установок досліджуваних можна зробити висновок, що у виборчій сукупності переважають досліджувані з гармонійними орієнтаціями, оскільки у них має місце вираження всіх орієнтацій сильно і рівномірно. Досліджувані з дизгармонійними орієнтаціями, у яких певні орієнтації мають значне вираження, а решта орієнтацій можуть бути навіть відсутніми, представлені нечисленною кількістю. Дизгармонійна орієнтація виявилась при аналізі установок «праця-гроші», що може бути свідченням загальної тенденції сучасної молоді до прагматизму. Група низькомотивованих випробовуваних, у яких всі орієнтації виражені надзвичайно слабо, серед досліджуваних не була виявленою.

Отже, проведене дослідження виявило, що серед підлітків домінує середній рівень потреби в досягненні, що сприяє їхній орієнтації на позитивні результати, прагненню до конструктивних цілей і готовності приймати відповідальність. Більшість підлітків демонструє гармонійні соціально-психологічні установки, які характеризуються рівномірно вираженими орієнтаціями, зокрема на успіх, альтруїзм і свободу. Нечисленна група респондентів має дизгармонійні орієнтації, що виявляється в установках типу «праця-гроші», що може бути показником тенденції до прагматизму серед сучасної молоді. Водночас серед підлітків спостерігається націленість на матеріальний добробут і прагнення уникати невдач, що супроводжується певною невпевненістю в собі та страхом перед відповідальністю й покараннями.

Результати дослідження можуть слугувати основою для подальшого вдосконалення навчального процесу та підтримки особистісного розвитку учнів підліткового віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т. В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 512 с.
2. Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребовій сфері (О. Ф. Потьомкіна). URL: <http://testik.com.ua/metodyka-diaagnostyky-sotsialno-psyhologichnyh-ustanovok-osobystosti-u-motyvatyivno-potrebovij-sferi-o-f-potomkina/> (дата звернення: 16.12.2023 р.).